

Motion till riksdagen 2006/07:U7

av **Hans Linde m.fl. (v)**
med anledning av skr. 2006/07:114

Strategisk exportkontroll 2006 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige bör upphöra med krigsmaterielexport till de krigförande länder som har trupper i Irak.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det i det svenska regelverket för krigsmaterielexport klart ska anges att målen och principerna för den svenska utrikespolitiken bör bestå i att Sverige ska värna om folkrätt och mänskliga rättigheter.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör tillsätta en ny utredning om den svenska krigsmaterielexporten som får till uppgift att utveckla restriktionerna så att möjligheterna att exportera krigsmateriel till krigförande, internationella konflikthärdar och stater där MR-brott begås upphör.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en ny utredning om den svenska krigsmaterielexporten bör betona vikten av en restriktiv krigsmaterielexport, MR-perspektiv och internationella säkerhetspolitiska aspekter i stället för att betona de näringspolitiska aspekterna.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det i direktiven till en ny utredning om krigsmaterielexporten ska ingå ett demokratikriterium när det gäller restriktionerna för den svenska krigsmaterielexporten.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att bestämmelserna för följdleveranser för svensk krigsmaterielexport bör bli mer restriktiva och att en tidsgräns för hur länge dessa kan pågå måste sättas.

Fel! Okänt namn på

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige i EU bör driva en politik om ökad restriktivitet när det gäller följdleveranser av krigsmateriel.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett regelverk för den svenska krigsmaterielimporten bör utarbetas.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett regelverk för uthyrning av krigsmateriel till andra stater bör utarbetas.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppgifter om den svenska krigsmaterielimporten samt uthyrningen av svensk krigsmateriel i fortsättningen bör ingå i regeringens årliga skrivelse till riksdagen om den svenska handeln med strategiska produkter.

2 Sverige unikt i världen

Sverige anses vara unikt i världen. Sverige har stått utanför två världskrig trots att båda världskriegen rasade utanför landets gränser. Sverige har inte varit i krig på nästan 200 år. Sverige har rykte om sig att vara ett fredsälskande land med en fredsälskande befolkning.

Sverige anses vara ett av de länder som under sin efterkrigshistoria och under det kalla kriget bidragit till att dämpa och bilägga konflikter eller förhindra dem från att övergå i väpnade konfrontationer. Men Sverige var under det kalla kriget en framträdande vapenexportör. Vapenexporten var, förklarade regeringarna under det kalla kriget, nödvändig för att Sverige skulle kunna finansiera en neutral stats militära uppgifter. Man ville undvika att dras in i någon av det kalla krigets militärpakter. En neutral stat skulle rusta sig självt – inte genom import av krigsmateriel från andra. Som neutralt land kapprustade alltså även Sverige, fast vid sidan av den stora kapplöpningen mellan stormakterna USA och Sovjetunionen, vid sidan av Warszawapakten och Nato.

När det kalla kriget var slut och Sovjetunionen upplöstes inträdde en kort period då rustningarna avtog. Möjligheterna till en mänskligare världsordning med minskade klyftor mellan och inom länderna tycktes för ett ögonblick öka. De enorma resurser som gått till oerhörda rustningar skulle kunna användas för andra ändamål. Kvar fanns ju endast en stormakt – USA. Stormakten USA:s stora fiende Sovjetunionen var borta.

I dag är situationen dock en annan. USA har fått nya fiender. Nya konfliktområden har uppstått.

Samtidigt som FN proklamerar som mål att man skall halvera fattigdomen till 2015 ökar rustningarna. Den svenska riksdagen, som för några år sedan antog proposition 2002/03:122 Sveriges politik för global utveckling som gick ut på att man skulle öka samstämmigheten mellan olika politikområden, började samtidigt öka sin krigsmaterielexport.

3 Svenskt krigsmaterielsamarbete

Under riksdagsåret 2000/01 lade den svenska regeringen en proposition om ett ramavtal om åtgärder för att underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin. Det var ett avtal som ingicks med fem Nato-länder – Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien och Tyskland.

Syftet med avtalet var att förhindra att Sverige förlorade i konkurrenskraft när det gällde krigsmaterielexporten. Motivet för att ingå avtalet var alltså främst att bevara och helst finna nya exportmarknader och vinna nya marknadsandelar. Sveriges officiella ståndpunkt var – och är fortfarande – att export på krigsmateriel inte skall motiveras utifrån andra än försvarspolitiska utgångspunkter – inte från sysselsättnings- eller näringspolitiska utgångspunkter.

Genom att ingå det nya avtalet tenderade dock Sverige att i praktiken behandla krigsmateriel som vilken vara som helst när det gällde kampen om exportmarknader och marknadsandelar. Det blev viktigare att tjäna pengar på krigsmaterielexporten än att se till om den verkligen var nödvändig för Sveriges försvar eller att se till de etiska aspekterna av krigsmaterielexporten.

Avtalet stod visserligen i strid med vad OSSE:s parlamentariska församling sagt ett halvår dessförinnan, den 10 juli, och där kunde man läsa att medlemsländerna ”uppmantar OSSE-staterna att begränsa en politik som underlättar krigsmaterielexport och den aggressiva marknadsföring av konventionella vapen som följer av en sådan”. (”Urges the OSSE participating States to limit policies which subsidize arms export and the resulting aggressive marketing of conventional weapons.”). Men för de länder som ingick ramavtalet om att underlätta en omstrukturering av den europeiska försvarsindustrin hade uppenbarligen OSSE-deklarationen ingen som helst betydelse.

Följande år fortsatte Sverige att utveckla sitt internationella samarbete när det gällde krigsmaterielproduktion och krigsmaterielexport med att ingå ett likartat avtal med de nordiska länderna (Danmark, Finland och Norge). Det svenska krigsmaterielsamarbetet kom alltså att inkludera ytterligare två Nato-länder.

I sina slutord skriver man i bilaga 2, Inspektionen för strategiska produkter om tendenser i den svenska och internationella exportkontrollen, att

Det är tack vare denna kompetens Sverige har möjlighet att genom export byta egen spetsteknologi mot sådan teknologi vi själva inte kan utveckla. Detta leder till ömsesidiga beroenden – ett perspektiv som blir väsentligt också i exportkontrollen.

Man förklarar även att de länder man avser att samarbeta med ”identifierats av regeringen”. De nämns dock inte vid namn i texten. Man kan undra varför, men av vad som framgår av ovanstående torde de flesta vara medlemmar av Nato.

Fel! Okänt namn

4 Kraftig ökning av krigsmaterieexporten på kort tid

Under en lång följd av år hade den svenska krigsmaterieexporten legat kring 3 miljarder kronor.

Fram till och med 2002 var krigsmaterieexporten ungefär på samma nivå, men under 2003 steg den kraftig – nästan dubblerades. Därefter kan man avläsa en kontinuerligt och kraftigt uppåtgående trend.

Den svenska krigsmaterieexporten 1993–2006 i miljoner kronor

<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>
2 863	3 181	3 313	3 087	3 101	3 514	3 654
<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>
4 371	3 060	3 440	6 479	7 291	8 629	10 372

I dag kan inte denna kraftiga ökning förklaras med att Sverige upprätthåller en oberoende krigsmaterielproduktion i akt och mening att inta en neutral hållning under ett kallt krig – eftersom något sådant inte föreligger. Sveriges säkerhetspolitiska läge har inte förändrats till en situation som skulle kunna betraktas som snarlik den under det kalla kriget. Tvärtom är Sveriges säkerhetspolitiska läge sådant att man inte kan uppfatta något hot inom en över-skådlig framtid.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att Sverige ingick ett ramavtal med fem Natoländer och ett avtal med nordiska länder och blev naturligtvis därmed också mer uppknutet till Nato och kom ett litet stycke längre bort från sin alliansfrihet än tidigare.

Ett något udda påpekande som gjordes i regeringens proposition om ramavtalet var att man i samma andetag som man deklarerade att man måste ingå detta avtal för att stå sig i konkurrensen med USA, förklarade att man skulle samarbeta med konkurrenten USA när det gällde krigsmaterielproduktion. Samtidigt medverkade uppenbarligen det nya ramavtalet och det ökade samarbetet till en snabbt växande krigsmaterieexport. För Sveriges krigsmaterieexportörer (som egentligen till största delen inte längre är några svenskägda företag) torde detta ha varit det allra viktigaste.

5 Krigsmaterieexport till krigförande stater

Enligt det regelverk som den svenska riksdagen antagit får Sverige inte exportera till länder där det pågår krig eller väpnade konflikter. Enligt svenska regeringar – både den föregående och den nuvarande – pågår det inget krig i Irak. Att hundratusentals irakier dött under de senaste åren förändrar uppenbarligen inte bilden. Tydligt pågår det inte heller någon väpnad konflikt, fast människor dör just för att de angrips av olika typer av väpnade styrkor eller angriper varandra med vapen.

Fel! Okänt namn på

Trots att det pågår ett blodigt krig exporterar Sverige vapen till stater som illegalt ockuperar Irak. Den svenska krigsmaterieexporten har i huvudsak gått till USA och Storbritannien, men också till andra länder som ingår i USA-koalitionen.

Den svenska krigsmaterieexporten i miljoner kronor till stater som hade trupper i Irak 2006

Danmark	95,4
Estland	9,5
Lettland	35,6
Litauen	1,7
Polen	56,7
Storbritannien	156,1
Tjeckien	265,1
Bulgarien	0,5
Rumänien	0,3
Republiken Korea	83,6
Kazakstan	0,2
Australien	353,9
<u>USA</u>	<u>953,1</u>
	2 011,7

Av 21 länder som i dag ingår i den illegala koalitionen som har trupper i Irak exporterar Sverige krigsmateriel till 13 av dem. Till några av dem är exporten av ringa omfattning, men till de mest aktiva av de ockuperande länderna är exporten desto större – framför allt USA och Storbritannien. Sammantaget går 20 procent av den svenska krigsmaterieexporten till länder som begick det folkrättsbrott som det innebär att angripa Irak – ett folkrättsbrott som USA och dess allierade försökte rättfärdiga med uppenbara lögnar om att Irak hade massförstörelsevapen och att Saddam Hussein samarbetade med al-Qaida.

Vänsterpartiet anser att Sverige bör upphöra med krigsmaterieexport till de krigförande länder som har trupper i Irak. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

6 Det svenska regelverket för krigsmaterieexport

Hur kommer det sig att Sverige kan bryta mot sitt eget regelverk när det gäller export av krigsmateriel till krigförande länder och konflikthärdar samt länder där det förekommer brott mot mänskliga rättigheter (exempelvis Saudiarabien, Tunisien och Thailand)? Hur kan Sverige bryta mot sitt eget regelverk

Fel! Okänt namn på

när det gäller export av krigsmateriel till länder som deltar i de anfallskrig och militära operationer som inletts i strid med internationell lag som i Irak?

En av orsakerna till detta är att grunden för dessa två viktiga stadganden (om att inte exportera krigsmateriel till krigförande länder, konflikthärdar och länder där det begås brott mot mänskliga rättigheter) är att i de svenska riktlinjerna ingår en inledande paragraf som anses överordnad och gör alla andra stadganden betydelselösa.

De svenska riktlinjerna för krigsmaterielexporten inleds med följande:

Tillstånd till utförsel av krigsmateriel, eller annan samverkan med någon i utlandet avseende krigsmateriel, bör medges endast om sådan utförsel eller samverkan

1. bedöms erforderliga för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande eller i övrigt är säkerhetspolitiskt önskvärd, samt
2. inte står i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

Genom att tolka denna del av riktlinjerna som överordnad allt annat som sägs i riktlinjerna hamnar de demokratiska och mänskliga rättigheterna i skymundan. Den svenska försvarspolitikens anses överordnad den världsomspännande kampen för demokrati och mänskliga rättigheter. Ett sådant synsätt kan få förödande konsekvenser.

Regelverket är emellertid värdelöst på annat sätt. När USA och dess allierade angrep Irak förklarade Sveriges dåvarande statsminister, Göran Persson, att angreppet på Irak var ett folkrättsbrott. Om detta uttalande hade tagits på allvar borde det knappast legat i linje med Sveriges utrikespolitiska principer och mål – att exportera krigsmateriel till den anfallande parten i kriget. Göran Persson kan dock knappast göras ansvarig för krigsmaterielexporten, eftersom regeringen endast kan ta ställning i krigsmaterielfrågor om Inspektionen för strategiska produkter (ISP) själv vänder sig till regeringen och frågar om råd, och det gjorde inte ISP i det här fallet. Det hade kanske varit klädsamt om den gjort det. Ännu bättre hade det naturligtvis varit om Exportkontrollrådets majoritet haft en bättre kännedom om vari de svenska utrikespolitiska principerna och målen bestod – nämligen att värna folkrätt och mänskliga rättigheter.

I en lång rad deklarerar vilka Sveriges utrikespolitiska principer och mål är. I otaliga sammanhang har Sveriges officiella företrädare förklarat att de handlar om att värna om folkrätt och mänskliga rättigheter. I de svenska riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport anges dock inte detta.

Vänsterpartiet anser att det i det svenska regelverket för krigsmaterielexport klart skall anges att målen och principerna för den svenska utrikespolitiken består i att Sverige skall värna om folkrätt och mänskliga rättigheter. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

7 Näringspolitik eller utrikes- och säkerhetspolitik

Det är uppenbart att det regelverk som Sverige har när det gäller exporten av krigsmateriel inte fungerar. Krigsmateriel exporteras till krigförande länder som bryter mot folkrätten, man exporterar till konflikthärdar och till stater som bryter mot mänskliga rättigheter.

År 2005 presenterade Krigsmaterielutredningen (KRUT) Reformerat regelverk för handel med försvarsmateriel (SOU 2005:9) som förespråkade en fullständig omläggning av den svenska krigsmaterielexporten. Vänsterpartiet levererade kritik mot KRUT:s slutsatser i en motion (2004/05:U15) i samband med 2005 års regeringsskrivelse om krigsmaterielexporten (skr. 2004/05:114). Utredningen fick också häftig kritik av en rad fredsorganisationer.

Utredningen föreslog att den svenska krigsmaterielexporten inte längre skulle vägledas av och styras utifrån försvarspolitiska utgångspunkter utan utifrån näringspolitiska. Det framgick tydligt att tidigare aspekter som fanns med i det tidigare regelverket, såsom olämpligheten i att exportera krigsmateriel till krigförande länder, konflikthärdar och stater där det förekom brott mot mänskliga rättigheter tilldelades ringa betydelse i KRUT.

Utredningen tillsattes i avsikt att bringa praxis i överensstämmelse med avsikterna i det ursprungliga regelverket. Praxis har under en lång tid avlägsnat sig från avsikterna i det ursprungliga regelverket, vilka var att förhindra krigsmaterielexport till krigförande länder, konflikthärdar och stater där MR-brott begås. Men utredningens slutsatser gick i rakt motsatt riktning.

Vänsterpartiet föreslår att regeringen tillsätter en ny utredning om den svenska krigsmaterielexporten som har till uppgift att söka utveckla restriktionerna så att möjligheterna att exportera krigsmateriel till krigförande länder, internationella konflikthärdar och stater där MR-brott begås upphör. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

KRUT:s förslag att mjuka upp de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport och låta näringspolitiska utgångspunkter vara vägledande kan få förödande konsekvenser av annan art som inte framgår av utredningen.

Om krigsmaterielexporten skall betraktas som i första hand en näringspolitisk fråga bör rimligen krigsmaterielexportfrågorna överföras till att behandlas av riksdagens näringsutskott och inte av utrikesutskottet. De säkerhetspolitiska aspekterna på krigsmaterielexporten skulle bli av underordnad betydelse och sannolikt inte tillräckligt belysta. I känsliga internationella situationer skulle en otillräcklig belysning av utrikes- och säkerhetspolitiska aspekter på den svenska krigsmaterielexporten kunna få allvarliga konsekvenser.

Vänsterpartiet föreslår en ny utredning om den svenska krigsmaterielexporten som i stället för att betona de näringspolitiska aspekterna betonar vikten av en restriktiv krigsmaterielexport, MR-perspektiv och internationella säkerhetspolitiska aspekter. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

8 Krigsmaterielexport till odemokratiska stater

En genomgång av de länder till vilka Sverige exporterar krigsmateriel visar att en del av dem saknar demokratiskt styrelseskick. Detta innebär att det som den svenska utvecklingspolitiken syftar till när det gäller rättighetsperspektivet motverkas. Att exportera krigsmateriel till länder med icke demokratiska regimer kan självklart inte främja vare sig fattigdomsbekämpning eller respekten för mänskliga rättigheter. Därför bör ett demokratikriterium finnas med i ett framtida förbättrat regelverk för den svenska krigsmaterielexporten. I KRUT avfärdas hela problematiken med exporten till icke demokratiska regimer med att uppgiften är för svår och begreppet demokrati alltför svårdefinierat. Det är ett alltför lättvindigt sätt att hantera en så betydelsefull fråga – i all synnerhet som en del regimer som importerar krigsmateriel på ett mycket tydligt sätt är odemokratiska och knappast ens själva benämner sig som demokratiska.

Vänsterpartiet anser att det i direktiven till en ny utredning av krigsmaterielexporten skall ingå ett demokratikriterium när det gäller restriktionerna för den svenska krigsmaterielexporten. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

9 Följdleveranser

Det nuvarande regelverket när det gäller krigsmateriel är avsett att vara restriktivt. Trots detta har det funnits stora kryphål i regelverket. Dessa har främst handlat om följdleveranser. Med hänvisning till att Sverige måste uppfylla ingångna avtal och uppvisa pålitlighet när det gällde leveranser av krigsmateriel har Sverige exporterat krigsmateriel som följdleveranser till flera länder där omfattande och grova brott mot mänskliga rättigheter begåtts. Dessa leveranser har ibland pågått i decennier och utgjort en skamfläck när det gäller Sveriges internationella anseende. På konstitutionsutskottets initiativ (bet. 1996/97:KU25) gjorde regeringen en utredning om följdleveranser.

I den utredningen redovisades en rad europeiska länders riktlinjer när det gällde följdleveranser. Det var en ganska variationsrik bild som gavs. Då hade till exempel Storbritannien en bestämmelse om följdleveranser, där man angav att efter två år måste ny prövning göras för att krigsmaterieföretagen skulle få genomföra följdleveranser. Det var tveklöst en avsevärd skillnad mellan dessa och de svenska bestämmelserna. Likafullt drog utredningen den märkliga slutsatsen att bestämmelserna var likartade i hela Europa. I utredningen förelåg alltså ett stort gap mellan fakta och slutsatser.

När det gäller bestämmelserna för följdleveranser för svensk krigsmaterielexport bör dessa bli mer restriktiva och en tidsgräns för hur länge dessa kan pågå måste sättas. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

Följdleveranser är inget enskilt svenskt fenomen. De berör i allt högre grad Europas och EU:s export av krigsmateriel. Sverige bör därför i EU driva en politik om ökad restriktivitet när det gäller följdleveranser av krigsmateriel. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

10 Importen och uthyrningen av krigsmateriel

Den svenska krigsmaterielexporten är en viktig del av den svenska utrikespolitiken. Det är av stor politisk betydelse vilka stater Sverige har eller inte har samröre med – om de länder man exporterar till respekterar folkrätt och mänskliga rättigheter eller inte. Den svenska handeln med krigsmateriel handlar dock inte bara om svensk export av krigsmateriel. Den handlar också om svensk import av krigsmateriel. Importen av krigsmateriel är också en viktig del av den svenska utrikespolitiken. Sverige har importerat krigsmateriel från Israel – ett land som intar en ytterligt känslig och kontroversiell position i det konfliktfyllda Mellanöstern. Av den anledningen menar Vänsterpartiet att ett regelverk även för den svenska krigsmaterielimporten bör utarbetas. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

Bara några månader före Irakkriget och i en situation då det fanns anledning att befara att det verkligen skulle bli ett krig i Irak hyrde den brittiska krigsmakten avancerad militär utrustning från Sverige. Utan att höra regeringen hyrde den svenska krigsmakten ut denna utrustning till Storbritannien. Det utarbetades likaledes ett regelverk för uthyrning av krigsmateriel. På samma sätt som det i dag finns ett regelverk för export av krigsmateriel bör det finnas ett för uthyrning av krigsmateriel. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

Hur krigsmaterielimporten från andra stater och uthyrningen av svensk krigsmateriel till andra stater utvecklas bör i fortsättningen ingå i regeringens årliga skrivelse till riksdagen. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

Stockholm den 4 april 2007

Hans Linde (v)

Marianne Berg (v)

Kalle Larsson (v)

Pernilla Zethraeus (v)

Jacob Johnson (v)

Lena Olsson (v)

Alice Åström (v)